

SAHA DİPLOMASİSİ ANILARI VI: LİBYA

(2011)

Libya halkları ile Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan ilişkilerimizin yüzyıllara dayanan bir geçmişi var. I. Dünya Savaşı sırasında Mustafa Kemal ve diğer Osmanlı subaylarının İtalyanlara karşı Libya topraklarını savunduklarını hepimiz biliyoruz. (İlginç bir ayrıntı da, İtalyan uçaklarının Trablus civarındaki Osmanlı kara birliklerine yaptığı saldırının Dünya'daki ilk hava harekâtı olarak kayda geçmesi).

Libya ile böylesi bir tarihi geçmiş, 1951 yılında kurulan Libya Devletinin Türkiye tarafından hemen tanınmasına yol açıyor. Yıllar sonra “17 Şubat 2011 Devrimi” diye tanımlanan ayaklanmaların yol açtığı iç savaş sürerken, bu kez Türkiye, Bingazi’de yerleşik Ulusal Geçiş Konseyi’ni (UGK) “Libya halkının tek temsilcisi” olarak kabul ediyor. (Daha sonrasında da Türkiye, Trablus’a Büyükelçi atayan ilk ülke oluyor).

Etnik Yapı:

Libya geleneksel olarak üç bölgeye ayrılıyor. Bingazi`nin bulunduğu Batqoa (Cyrenaica), Batıda Tripolitana (Libia/Oea), Güneyde Sapha`nın (Fizan) bulunduğu Fezzan bölgesi.

Nüfus; Arap (Bedevi), Berberi, Tuareg, Touba, Türk, İtalyanlardan oluşan, yaklaşık 5,5 milyon kişi. Aşiretlerin hâkim olduğu bu toplumda, 30 kadarı önemli 140 aşiret bulunmaktadır. Doğudaki Aşiretlere (Bingazi -Derne -Tobruk-Jebeli Akhdar yöresi) “Beni Salim”, Batıdakilere de “Beni Hilal” grubu deniyor. (Ulusal kahraman Ömer Mukhtar, “Beni Salim” grubu aşiretlerinden). Aşiretler arasındaki ilişkiler belli dengelere oturuyor. Bu dengelerin bozulması ülkede karışıklıklara yol açıyor.

Libya nüfusunun yüzde 5`ni oluşturan Berberiler, Türkler ve Tuareg`ler ise hiçbir aşirete mensup değiller. (Türklerin bir kısmı Osmanlı döneminden kalma, bir kısmı da Girit kökenli).

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1408/N.+Murat+Ersavci>

Neden Libya:

- Ülkenin çok zengin ve üstün kaliteli petrol rezerv havzalarına (on shore / off shore) sahip olması ve petrol ürünlerinin karşı sahildeki Avrupa ve diğer Akdeniz ülkelerine kısa sürede ulaşabilmesi,
- Petrol gelirlerinin altyapı, üstyapı ve askeri harcamaları için kullanılmasından ötürü ülkenin önemli bir pazar teşkil etmesi,
- Çad ile sınır boyunca ihtilafli “Aouzu” bölgesinde zengin uranyum yataklarının bulunması, (Fransa bakımından önem taşımakta),
- Afrika'ya açılan bir kapı niteliğinden ötürü mücavir ülkelerde istikrarsızlık yaratma potansiyelinin bulunması ve
- Türkiye açısından ise, Libya'nın bilinen stratejik öneminin yanı sıra, petrol ve müteahhitlik hizmetleri açısından ağırlık taşıması.

Öncesi ve gelişmeler:

Şubat 2011 de çatışmaların artması ile Bingazi bölgesinde çalışan işçilerimiz ve iş adamlarımız Başkonsolos (sonradan Büyükelçi) Ali Davutoğlu'nun başarılı bir çalışması ile tahliye ediliyor. Aynı şekilde Trablus bölgesinden de tahliyeler yapılıyor.

Daha sonra, Bingazi merkezli Ulusal Geçiş Konseyi Başkanı Mustafa Abdülcelil Mayıs ayında ülkemizi ziyaret ediyor ve Türkiye UGK'ni Libya halkının meşru temsilcisi olarak kabul ediyor. Bu çerçevede, Libya'ya insani yardım projeleri de geliştirmeye başlanıyor. Uluslararası toplumun Libya krizini çözmeye yönelik çalışmalarına siyasi yönlendirme sağlamak amacıyla kurulan “Libya Temas Grubunun” dördüncü toplantısı da Temmuz ayında İstanbul'da yapılıyor.

Uluslararası toplumun artan boyutlarda muhatap kabul ettikleri UGK'ni desteklemek üzere, önde gelen bazı ülkeler Bingazi'de Büyükelçi düzeyinde Özel Temsilcilik ve irtibat büroları açmaya başlıyorlar. Türkiye'nin, Bingazi'de giderek yoğunluk kazanan projeleri ve faaliyetlerine ait gerekli eşgüdümün tek elden yürütülmesinin sağlanmasının yararlı olacağı düşünülüyor. Bu amaçla Bingazi'ye “Özel Temsilci” ve “Koordinatör Büyükelçi” görevlendirilmesi kararlaştırılıyor. (O sırada Bingazi göreceli olarak sakin olmakla birlikte, muhalifler ile Kaddafi güçleri arasında şiddetli çatışmalar çeşitli bölgelerde devam etmekte ve bir karmaşa yaşanmaktaydı).

Özel Temsilcilik:

Yaklaşık 41,5 yıllık mesleki kariyerimi yaş haddine bağlı emeklilik dolayısı ile Haziran ayında tamamlamış ve Brüksel'den ayrılarak eşim Zeynep ile birlikte Türkiye'ye dönmüştük. Ailevi nedenler ile doğduğumuz kent İstanbul yerine, Ankara'ya yerleşmeye karar vermiştik. Ancak kısa bir süre sonra, bunca yıllık devlet hizmetini takiben emeklilik yaşamına nasıl intibak edeceğimi ve seçenekleri düşünmeye başlamıştım ki, Dışişleri Bakan Yardımcısından gelen bir telefon, planlarıma bir süre ara vermeme yol açtı. Buna göre, Libya Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) nezdinde Özel Temsilci olarak görevlendirilmem öngörülmekteymiş. (Kısa bir değerlendirmeden sonra görevi kabul ediyorum).

Görev başlıyor:

Ankara'da konuya ait dosyaları inceleyip, ilgili kurumlar ile temaslarımı tamamladıktan sonra ilk fırsatta Bingazi'ye gitmem gerekti. Zira sahadan doğru bilgilerin temininde güçlükler yaşıyor. Bir yandan da UGK Başkanı ve diğerleri, Türkiye'den Büyükelçi düzeyinde bir temsil beklediklerini sıklıkla dile getiriyorlar.

Ancak NATO operasyonları nedeni ile Libya hava sahası sivil uçuşlara kapalı olduğundan, Bingazi'ye ulaşmak hiçte kolay değil. Bu arada bir Birleşmiş Milletler uçağının yardım amaçlı bir sefer yapacağını öğrenmekle birlikte, rotasının "eski boğaz vapurları" gibi birçok yere uğradığını ve dönüşünde başka bir ülkeye gittiğini öğrenince bu seçenekten vazgeçiyoruz. Araştırmalarımız devam ederken Dışişleri Bakanlığımız ilgili birimi tarafından, Hava Kuvvetlerimize ait bir C-130 uçağının, 3 Ağustos 2011 günü Türkiye'de tedavi gören bazı siviller ve ailelerinden oluşan bir grup Libyalıyı Bingazi'ye götüreceği bildiriliyor. Benim de bu sefere katılmama karar veriliyor. Aynı uçakta Dışişleri Bakanlığından bir meslektaşımın yanı sıra, TİKA temsilcisi, yardım görevlilerimiz ve nöbet değişimine giden küçük bir koruma biriminin de yer alması öngörülüyor.

Bir Anekdote: *Bir gün önce Dışişleri Bakan Yardımcısının Türkiye ile acil haberleşme amacı ile teslim ettiği "Thuraya Iridium" uydu telefonunu yanıma alarak, 3 Ağustos sabahı saat 05.30 da Etimesgut askeri havaalanına vardım. Son derece profesyonel bir askeri ekip gerekli tertipleri almıştı. Bir süre sonra hareket eden bir C-130 uçağına bindik. Uçakta bulunan 50-60 kadar Libyalı erkek ve az sayıda kadın yolcu önceden yerleşmişlerdi. Pilot Yüzbaşı uçuş süremizin fazla olmayacağı, en fazla iki-üç saatte varacağımız söylemişti. Hesapta olmayan bir gelişme, NATO'ya mensup savaş uçaklarının ve Kaddafi güçlerinin bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla uçuş rotasında değişiklik yapılmasına yol açtı. Sonuçta süre 7 saati buldu. Özellikle Yunanistan hava kontrolörleri ile bir sıkıntı da yaşandı.*

Nihayet akşamüstü saatlerinde Bingazi'ye salimen indik. Havaalanında bizi Başkonsolosumuz Ali Davutoğlu ve Özel Harekâtçı güvenlik görevlilerimiz karşıladı. Karşılamanın arasında kasalarına "Doçka" silahları yerleştirilmiş iki adet Toyota araç içinde milisler de vardı. Onlar daha çok Libya vatandaşlarını yönlendirdiler. Kısa bir beklemeden sonra Başkonsolosumuzun geçici bir süre için kiraladığı güvenli bir eve (Safe House) doğru hareket ettik.

Bir Anekdote: *Güzergâhımız üzerinde bulunan ve geniş bir araziye kaplayan Bingazi Hayvanat Bahçesinin yanından geçtik. Buradaki hayvanların şiddetli çatışmalar sırasında uzun süre beslenmediğini, bazı yırtıcıların da salıverildiğini bazılarının açlıktan öldüğünü, üzülen ve biraz da şaşkınlıkla öğrendim.*

Bingazi'de temaslarım:

Ulaşım zorlukları nedeniyle Bingazi'deki temaslarım 3-10 Ağustos 2011 tarihleri ile sınırlı kaldı. Bununla birlikte gerek geçici hükümet, gerek önde gelen ülkelerin Misyon şefleri ile çeşitli görüşmeler yapıldı.

Randevuların temini sırasına göre, ertesi sabah (4 Ağustos) Başkonsolosumuz ile birlikte ilk olarak Merkez Bankası Başkanı Gasseem Azzoz'u ziyaret ettik. İç savaş nedeniyle bankacılık faaliyetlerinin durduğunu, uluslararası finans kuruluşları ile Bingazi arasında yaşanan sıkıntıların giderilmesi için yaptığımız katkılara teşekkürlerini ilettiler. Bu konuda atılacak diğer adımları da ele aldık.

Daha sonra UGK Yürütme Bürosu Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Bişari'yi ziyaret ettik. Toplantıda, UGK Kültür ve Sivil Toplum Bakanı Atiya Lawgali de vardı. Türkiye'nin katkılarını takdir ettiklerini, Büyükelçi düzeyinde bir Özel Temsilci atanmasından memnuniyet duyduklarını belirttiler. Batı ülkeleri ile olan müzakerelerinde, Türkiye'nin yanlarında olmasının ellerini güçlendirdiğini kaydettiler. Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı (İtalya) işgaline karşı Libya halkı ile birlikte mücadelesine tarihin tanıklık ettiğini söylediler.

Akşam saatlerinde UGK'nin Türkiye ile ilişkiler konusunda görevlendirdiği Trablus'lu işadamı Abdülrezzak Muhtar (halen Ankara'da Libya Büyükelçisi) ile bir görüşme yapıldı. O tarihte Ankara'da bulunan (Kaddafi yönetimi tarafından atanan) Libya Büyükelçisinin durumu ve temsil konuları ele alındı.

5 Ağustos' da Fransa Özel Temsilcisi Büyükelçi Antoine Sivan ile buluştuk. UGK'nin Misurata ve El Nafusa ve Brega bölgesindeki askeri faaliyetlerini görüştük. Bingazi'de Savunma Bakanlığındaki Komuta Kontrol Merkezinde NATO operasyonu çerçevesinde İngiliz ve İtalyanların yanı sıra kısıtlı sayıda askeri personelleri varmış. Ayrıca UGK'nin parasal sıkıntılarından söz ediliyor. (Kaddafi'nin, zamanında Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin seçilmesi için verdiği parasal destek ve şimdi Fransa'nın adı geçeni devirmek için öncü rolü oynaması aklıma geliyor. Sanki kaderin bir cilvesi)...

Daha sonra görüştüğüm İtalya Özel Temsilcisi de Sancti ise, hükümetinin UGK'ne söz verdiği parasal yardımı karşılayamadığını belirtiyor. Bu arada Bingazi'de AB ülkeleri temsilcileri arasında yapılan eşgüdüm toplantılarına, Başkonsolosumuzun çağrılmadığını öğrendiğimi ve aday ülke olarak davet beklediğimizi kaydediyorum. De Sancti önerimi destekleyeceğini vaat ediyor. Bu hususu daha sonra görüştüğüm AB Temsilcine de anlattım. Ülkemizin sahadaki önemli konumu nedeniyle de olsa, önerim kabul görüyor. Bilahare temsilcimiz AB toplantılarına katılıyor.

Bu arada Başkonsolosumuz, Yunan Başkonsolosunun benimle kısa bir görüşme yapmak için birkaç kez aradığını söyleyince, randevulardan fırsat bulursak görüşeceğimizi bildiriyorum. Akşam saatlerinde Başkonsolosluğumuzda ziyaretimize gelen Yunanlı ile kısa tuttuğumuz görüşmemizde, ülkesinin UGK nezdinde Özel Temsilci atayamamasından sıkıntı duyduğunu, Atina'nın yavaş hareket ettiğinden söz ediyor. Her zamanki Yunanlı davranışı - acaba Türkler ne yapıyor? Ne öğrenebilirim?

6 Ağustos günü, UGK Ekonomi Bakanı Prof. Dr. El Şamiye'ye gidiyoruz. Bakan, Bingazi'ye gelmiş olmamdan ve kendisini ziyaretimizden ötürü memnuniyeti ifadeyle Türkiye'nin katkıları ve gıda yardımlarına duydukları şükran duygularını dile getiriyor. Ayrıca, müteahhitlerimizin alacakları ve kalan makine parkları sorununu çözmeyi vaat ederek, TİKA'nın faaliyetlerine teşekkür ediyor.

Yine aynı gün, bu kez Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) Başkanı Mustafa Abdülcilil'i ziyaret ediyoruz. Başkan Abdülcilil ve UGK Trablus Temsilcisi (Türkiye ile ilişkilerden sorumlu) işadamı Abdülrezzak Muhtar (daha sonra Ankara Büyükelçisi), Siyasi İşler Danışmanı Prof. Fethi Baja ile Başkonsolosumuzun da katıldığı kapsamlı bir toplantı yapıyoruz.

Muhataplarımıza, Libya ile ilişkilerimize önem verdiğimizizi, bu bağlamda Türkiye'nin Libya halkının meşru devrimine ve hükümetine desteğinin süreceğini belirterek, yardım ve katkılarımızın devam edeceğini vurguluyorum.

Konseyl Başkanı, yaptığımız gıda ve insani yardımlara özellikle teşekkür ediyor. Birçok ülkenin kendilerine destek olduğunu, ancak hiçbirinin “gerçek kardeş” gibi davranan Türkiye'nin yerini tutmadığını belirtiyor. Milisleri disipline etmek ve bunları üniformalı düzenli kuvvet haline getirmek için uğraştıklarını ifade ediyor.

Ben de İçişleri Bakanı El Derrat ile yakında planlanan Türkiye ziyaretinden evvel görüşeceğimi söylüyorum. Ayrıca, Ekonomi Bakanı Prof. Dr. El Şamiye ile buluştuğumuzu, müteahhitlerimizin yarım kalan işlerinin tamamlanması ve ödemelere ilişkin taahhütlere sadık kalacaklarını öğrenmekten memnun olduğumuzu ve kendisinin de desteğini beklediğimizi vurguluyorum.

Daha sonra, Bingazi'de görevlendirilen İngiltere Özel Temsilcisi Büyükelçi Sir John Jenkins ile buluşup görüş teatisinde bulunuyoruz. Kısa bir süre önce bir suikast sonucu hayatını kaybeden Libya Genelkurmay Başkanı Yunus'tan, geçici hükümet üyeleri arasındaki çekişmeler ve UGK Yürütme Kurulu Başkanı Cibril'in güvenlik sorunlarını ileri sürerek henüz Bingazi'ye gelmemesinin yarattığı zafiyetten söz ediyor. Büyükelçi görevini 2 hafta Londra'da, iki hafta Bingazi'de sürdürmekte imiş.

Bir Anekdote: *Başkonsolosumuzun kiraladığı ev güvenli bir semtte olsa da geceleri zaman, zaman otomatik silah sesleri duyuyoruz. Güvenlik görevlisi arkadaşlarımızdan iki kişi bizimle kalıyor. Timin diğer mensupları ise Başkonsolosluğumuzu korumakla görevli. Güvenlik görevlilerimizin yanı sıra, aileleri tahliye edilmiş olan diğer Başkonsolosluk çalışanları da geceleri Kançılıyamızda kalıyorlar. Yemeklerimizi hep birlikte yiyoruz. Tahmin edileceği gibi koşullar oldukça güç. Bir akşamüstü kenti tanıyabilmek için limana gidiyoruz. Yolda gördüğümüz mağazaların çoğu boş. Yenisi gelmediği için malları tükenmiş. Yolda bombalanmış askeri garnizonun yıkıntılarını geçip, limana varıyoruz. Sokakta yürürken rastladığımız bir grup UGK milisi hangi milletten olduğumuzu soruyor. Türk olduğumuzu öğrenince, tezahürat yapıp omuzlarına almak istiyorlar. Zorlukla ikna edip ayrılıyorlar.*

7 Ağustos sabahı UGK Savunma Bakanı Celal El Digayli'yi ziyaret ediyoruz. Bakan ABD harp Akademisi mezunu, uzun yıllar Libya ordusunda görev yapmış. Annesi de yıllarca Türkiye'de yaşamış. Büyük dayısının Mustafa Kemal Atatürk ile Türk kuvvetlerinde görev yaptığını ve İtalyanlar ile savaştığını söylüyor. Bakan, “Türkiye'nin hem bizi, hem de Batı kültürünü bilmesi en büyük avantajımız. İç savaş bitince Türk silahlı kuvvetlerinin bizim ordumuzu eğitmelerini umuyoruz” sözleri ile Akdeniz havzasında güçlü bir Türkiye'nin kendileri için önemini vurguluyor.

Daha sonra, UGK İçişleri ve Yerel Yönetim Bakanı Ahmet El Derrat'ı ziyaret ediyoruz. Bakan halk arasında Türkiye'nin itibarının yüksek olduğunu, Türk Polis Teşkilatından öğrenecekleri çok şey bulunduğunu, Kaddafi dönemindeki polis zihniyetinin değiştirilmesine uğraştıklarını belirtiyor. Yıkılan Polis karakolları ve hapishanelerin onarımının Türk firmaları tarafından yapılmasını istediklerini kaydediyor. Libya polisi için gerekli eğitim ve ekipmanlar konusunu ele alarak, bu bağlamda ülkemizi ziyaret etmesi hususunu görüşüyoruz.

Bir Anekdote: *Bir tatil günü özellikle stres altında çalışan güvenlik mensuplarının bir süre nefes almalarının sağlamayı planlıyorum. Küçük bir grup ile yaklaşık bir saat süren bir yolculuk sırasında, Çinliler tarafından inşaatı başlamış, bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı inşaat halinde kalmış bin-bin beş yüz kadar villa görüyoruz. Kaddafi bunları sosyal konut olarak planlamış. Ama savaşla birlikte her şey durmuş. Acaba bu binaları bizim şirketler tamamlayabilir mi diye düşünüyorum. Kime niyet, kime kismet... Yol boyunca terk edilmiş*

tesisler var. Zamanında turistlerin tercih ettiği bir plaja varıyoruz. Arkadaşlar sıra ile denize giriyorlar. İçlerinden biri nöbette kalıyor. Bingazi'ye geldiklerinden bu yana ilk kez denize gittiklerini söylüyorlar.

Bingazi'deki son temaslarımı 7 Ağustos günü bizimle irtibata geçen BM Siyasi İşler görevlisi Frank Revuelto-Lanao ile yapıyoruz. Adı geçen Trablus'da neler olduğu hakkında sağlıklı bilgi alamadıklarını, güvenlik endişeleri nedeniyle sürekli bir görevli de atayamadıklarını kaydediyor. Başlangıçta UGK'de gözlemledikleri iyimserliğin kaybolmakta olduğunu, bilgi alışverişinde bulunmamızın yararlı olacağını söylüyor.

Aynı akşam, o gün Vaşington'dan dönen ABD Özel Temsilcisi Chris Stevens ile baş başa bir görüşme yapıyoruz. (Büyükelçi Chris Stevens Eylül 2012 de Bingazi'de uğradığı bir terör saldırısı sonucunda maalesef hayatını kaybetti).

Özel Temsilci, iç savaşın başlaması ile Libya'nın bloke edilen döviz varlıklarının Yaptırımlar Komitesi marifetiyle çerçevesinde serbest bırakılması için çalıştıklarını söylüyor. Son derece yararlı bir görüşme yapıyoruz.

Ankara'ya Dönüş:

Bingazi'de sahadaki temaslarımın tamamlanmasını takiben, acil insani yardımı getiren bir başka askeri uçağımızın dönüş seferi ile Ankara'ya ulaştığımda değişik duygular içindeyim. Oradaki üzücü görüntüler bir yana, nedenleri ne olursa olsun bir ülkede yaşanan iç savaş en çok masum sivilleri mağdur ediyor.

Eylül ayında, gerek Ankara'da, gerek İstanbul'da katıldığım çeşitli brifing ve eşgüdüm toplantılarında Bingazi'deki durumu ve izlenebilecek yol haritasına ait görüşlerin aktarılması mümkün oldu. Bu dönemde Kaddafi'nin UGK tarafından el konulan bir özel uçağı ile Bingazi'den ülkemize çeşitli heyetler de geldi.

Bu çalışmaları izleyen haftalarda gününbirlik bir ziyaret için dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile bir kez daha Bingazi'ye gittik. Temaslarımızda UGK Başkan ve üyeleri Türkiye'nin yaptığı yardım ve katkılara teşekkür ettiler. Bu vesile ile iş adamlarımızın alacakları konusunda her türlü gayreti göstereceklerini bildirdiler. (Daha sonraki dönemlerde iş adamlarımızın bazı alacakları ödendi.)

Nihayet; Ankara'da çeşitli çalışmalara katıldıktan sonra, Ekim ayında kişisel nedenler ile görevden affımı istiyorum. Böylelikle Libya görevim tamamlanıyor.